

TNO Arbeid

De inzet van mensen in historisch perspectief

Jacques T. Allegro

TNO Arbeid
De inzet van mensen in historisch perspectief

TNO Arbeid
Polarisavenue 151
Postbus 718
2130 AS Hoofddorp

T 023 554 93 93
F 023 554 93 94
www.arbeid.tno.nl
© 2004

Auteur:
Jacques T. Allegro

Met medewerking van:
Cootje Buisman
Ria Verschuren

*Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk,
fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder
voorafgaande toestemming van TNO.*

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1. Ontstaan	5
2. Bestuur	7
3. Afnemers/klanten	11
4. Inhoud/activiteiten	13
5. Medewerkers	25
6. Financiering	29
7. Nabeschouwing	33
8. Addendum	43
9. Literatuur	47

No. 2

No. 3

No. 4

No. 6

Voorwoord

Om het heden te begrijpen en ook om plannen voor de toekomst te maken is het van belang het eigen verleden te kennen. De tekst van het voor u liggende boekje is geschreven in 1997. Inmiddels - het is nu zomer 2003 - is het tijd voor een aanvulling om ook de ontwikkelingen van de laatste jaren vast te leggen. We hebben deze uitgave verlevendigd met afbeeldingen van de veiligheidsaffiches, één van de voorlichtingsactiviteiten die zo'n 80 jaar hebben geduurd.

TNO Arbeid is een jonge organisatie, maar bouwt voort op een rijke traditie, die teruggaat tot 1891.

De oorspronkelijke tekst is geschreven door Jacques Allegro (algemeen directeur NIA). Hierin zijn de hoofdlijnen van de geschiedenis van onze organisatie geschetst. Wij bedanken hem en anderen die materiaal hebben aangeleverd en de conceptteksten hebben commentarieerd, graag voor hun bijdrage.

Deze uitgave is in de eerste plaats bedoeld voor de eigen medewerkers.

Frank Pot
Nadia Harize
Directie TNO Arbeid

No. 7A

No. 8

No. 9

No. 10

Veiligheidsmuseum 1922 - 1953

1. **Ontstaan**

Het Veiligheidsmuseum, de rechtsvoorganger van het NIA werd in 1891, na een actie van een aantal verlichte werkgevers, die bezorgd waren over de abominabele werkomstandigheden van arbeiders, opgericht door de afdeling Amsterdam van de Vereniging tot bevordering van Fabrieks- en Handwerksnijverheid in Nederland. Het Veiligheidsmuseum, museum van voorwerpen ter voorkoming van ongelukken in fabrieken en werkplaatsen kreeg zijn eerste expositiemateriaal van een internationale tentoonstelling in Amsterdam, waar meer dan een miljoen bezoekers kwamen.

In 1929 werd in Leiden het Instituut voor Praeventieve Geneeskunde opgericht vanuit een initiatief van enkele hoogleraren, die bezorgd waren over het ontbreken van een preventief besef van zowel artsen als burgers. Daar de crisissituatie de financiering als Leids instituut bemoeilijkte, werd dit initiatief in 1930 op nationale leest geschoeid en omgedoopt tot het Nederlands Instituut voor Praeventieve Geneeskunde, in de jaren zeventig tot Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg. De doelstelling luidde: de bevordering van de studie en toepassing der preventieve geneeskunde in geheel Nederland. Het NIPG tracht dit doel te bereiken door bestudering van nieuwe vraagstukken der preventieve geneeskunde, door de toepassing van de wijzen van voorkomen van ziekten, door het geven van onderwijs en voorts door al datgene wat voor het doel bevorderlijk kan zijn.

Beide organisaties komen derhalve voort uit bezorgdheid van werkgevers respectievelijk van medici over de gezondheid van (delen) van de bevolking.

No. 11

No. 12

No. 13

no. 14

2. Bestuur

De bestuurders van het Veiligheidsmuseum kwamen voort uit het bedrijfsleven en de rijksoverheid (met name vanaf 1914 toen de overheid de belangrijkste financier werd) en later uit instellingen vanuit de sociale zekerheid. De vakbeweging werd eerst in 1962 volwaardig bestuurslid, na jaren (vanaf 1939) met slechts één vertegenwoordiger toegevoegd bestuurslid geweest te zijn. In 1953 werd het Veiligheidsmuseum omgedoopt tot Veiligheidsinstituut, waarbij de inmiddels sterk uitgebreide taken ook statutair omschreven werden. Na de fusie in 1987 tussen de stichting het Veiligheidsinstituut (VI) en de stichting Coördinatie van Communicatie met betrekking tot gegevens inzake Onderzoek naar Ziekteverzuim (CCOZ) ontstond het Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden (NIA) met een tripartiet bestuur, dat in 1994 opgevolgd werd door een Raad van Toezicht op persoonlijke titel. Bij deze laatste ontwikkeling speelde tevens een rol, dat het NIA steeds meer voor de private markt (inmiddels 75 %) ging werken.

Het NIPG bestuur werd in de eerste 10 jaren vooral bemand vanuit de wetenschappelijke wereld met name door hoogleraren geneeskunde. Opvallend is dat de eerste voorzitter van het NIPG (Josephus Jitta, voorzitter van de Gezondheidsraad) tevens bestuurslid van het Veiligheidsmuseum was. Nadat het Prophylaxefonds, de voorganger van het Praeventiefonds in 1939 de totale financiering had overgenomen kwamen er ook vertegenwoordigers van de sociale partners in het bestuur. Met de financiering door het Praeventiefonds verdwenen deze weer.

No. 16

No. 17

No. 18

No. 19

Vanwege interne problemen over de rol van preventie werd in 1960 de bestuurlijke verantwoordelijkheid voor het Instituut overgedragen aan de Gezondheidsorganisatie TNO. In 1966 ging het instituut, mede vanwege een slechte financiële situatie, volledig over naar TNO.

In 1976 werd het registratiegedeelte van het Actieprogramma ziekteverzuim door het NIPG afgestoten, omdat de toenmalige directie het registreren niet tot de kerntaken van het NIPG vond behoren. Hier is in 1976 de Stichting CCOZ uit voortgekomen, die later met het Veiligheidsinstituut fuseerde tot het NIA.

Vanaf het einde van de jaren tachtig zijn er van tijd tot tijd op directieniveau gesprekken gevoerd over samenwerking, die door voorkeur van het NIA bestuur voor samenwerking met het GAK doodbloedden. In 1993 werd een nieuwe poging ondernomen, die begin 1994 mislukte, vanwege de eis van TNO, dat de nieuwe organisatie onderdeel van TNO zou moeten zijn. Bovendien speelde een rol, dat het NIPG net was opgegaan in TNO Preventie en Gezondheid, een fusie van gezondheidsinstituten van TNO. Zoals bekend lukte het de derde keer en werd de zelfstandige organisatie NIA TNO B.V. gevormd met als gelijkwaardige aandeelhouders TNO en de stichting NIA. (Inmiddels TNO Arbeid - zie addendum)

De bestuurssamenstelling geeft derhalve een zeer wisselend beeld, zowel in de tijd als voor de onderscheiden organisaties.

No. 20

No. 21

No. 22

No. 23

Veiligheidsmuseum 1922 - 1953

3. Afnemers/klanten

De belangrijkste doelgroep van het Veiligheidsmuseum was het grote publiek, dat aanvankelijk echter maar mondjesmaat kwam opdagen, ondanks de gratis entree. In 1895 ging het om 700 bezoekers, waaronder 25% arbeiders en 30% leerlingen. Daarnaast kwamen er leden van werkgeversverenigingen, scholieren en studenten. Later nam dit aantal fors toe tot 30.000 in 1927. Daarna trad om uiteenlopende redenen een teruggang op in het museumbezoek.

In een latere fase (zie ook hoofdstuk 4) kwamen daar opleidingen aan bedrijfsfunctionarissen en adviezen aan bedrijven bij en nog weer later, met name na 1983, dienstverlening aan tweedelijsorganisaties, zoals bedrijfstakorganisaties en instellingen uit de sociale zekerheid.

Bij het NIPG ging het aanvankelijk vooral om de medici als klantengroep; pas veel later kwam ook daar dienstverlening aan tweedelijsorganisaties incl. de overheid bij. In de jaren zestig was het NIPG één van de vaste leveranciers van de Contactgroep Opvoering Productiviteit van de Sociaal Economische Raad. De contacten met klanten waren in de jaren zeventig een voorbeeld voor de rest van de TNO organisatie.

De klantengroepen van beide instituten zijn vanaf hun ontstaan zeer verschillend, al groeien ze wel naar elkaar toe.

No. 24

No. 25

No. 27

No. 28

Veiligheidsmuseum 1922 - 1953

4. Inhoud/activiteiten

De activiteiten van het Veiligheidsmuseum waren aanvankelijk vooral gericht op voorlichting, via expositie en bibliotheek, over het voorkómen van ongelukken. Naast de vaste expositie en de daarbij behorende bibliotheek werden er ook tijdelijke tentoonstellingen gehouden. Vanaf 1922 kwamen daar de affiches bij met later een werkplan, waarin allerlei propaganda- en instructiemiddelen werden aanbevolen. Ook werd in 1926 het eerste nationale veiligheidscongres gehouden. In 1927 werd het Maandblad de Veiligheid opgericht en later aangevuld met het tweemaandelijks tijdschrift Veilig Werken. Verder werd er in de jaren twintig een begin gemaakt met bedrijfsveiligheids cursussen en specialistische lezingen en werd in 1937 het eerste internationale veiligheidscongres gehouden. Vanaf de dertiger jaren beheerde men een bedrijfsongevallenregistratie. Begin jaren veertig werd er ook veel aandacht besteed aan het bij elkaar brengen van bedrijfsleven en deskundigen. In dat kader kwamen het Veiligheidsmuseum en het NIPG elkaar tegen in de contactcommissie voor overleg inzake Veiligheid en Hygiëne.

Bedrijfsveiligheid

Na de oorlog kreeg het Veiligheidsinstituut een centrale plaats door het inhalen van de achterstand op het terrein van de bedrijfsveiligheid. Vanaf 1954 startte men de grote cursus Ongevallenbestrijding, later de cursus Bedrijfsveiligheid. Eind jaren zestig startte men met de opleidingen Hogere Veiligheids Kunde (HVK) en Middelbare Veiligheids Kunde (MVK).

De veiligheid in de privé-sfeer kreeg vanaf 1968 veel aandacht door het opzetten van een speciale afdeling, maar werd later na een discussie over de toekomstige

1922

ca.1923

ca.1925

No. 32

Veiligheidsmuseum 1922 - 1953

taken verzelfstandigd tot de Stichting Consument en Veiligheid.

Vanaf de jaren zestig waren er vier afdelingen, te weten expositie, documentatie, publiciteit en bedrijfsveiligheidsdienst, die met elkaar een groot aantal diensten verrichtten. De belangrijkste waren:

- rondleiding van en voorlichting aan groepen bezoekers;
- het documenteren en uitlenen van boeken en tijdschriften;
- het functioneren als collectieve bedrijfsveiligheidsdienst (de inspectierapporten werden alleen aan de directie aangeboden);
- het organiseren van cursussen, waaronder de cursus Bedrijfsveiligheid (de latere HVK), bestemd voor staf- en lijnfunctionarissen belast met de veiligheid. Bij de docenten waren ook TNO medewerkers;
- het beproeven van persoonlijke beschermingsmiddelen;
- het sinds 1955 houden van veiligheidsbeursen;
- het vervaardigen van instructiemateriaal, waaronder het uitgeven van het maandblad De Veiligheid (sinds 1927) en van het Veiligheidsjaarboek (sinds 1959);
- het uitbrengen van veiligheidsaffiches (sinds 1922) met een begeleidend werkplan, het uitgeven van veiligheidsinstructiekaarten.

Uitbreiding advieswerk

Vanaf het begin van de jaren zeventig werd het advieswerk rond veiligheid uitgebreid. Vanwege financiële problemen en onduidelijkheden over de toekomstige activiteiten door concurrerende derden werd in 1978 de nota Taakconceptie uitgebracht, door de snel wijzigende omstandigheden in 1983 opgevolgd door het advies

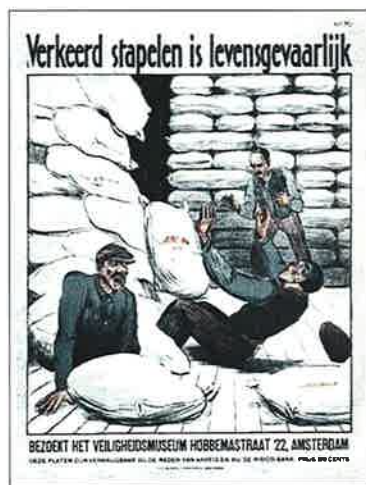
No. 49

No. 52

ca.1927

No. 70

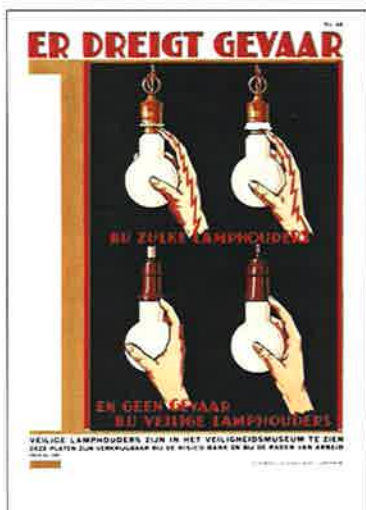
Veiligheidsmuseum 1922 - 1953

'Veiligheidsinstituut nieuwe stijl'. Uiteindelijk resulteerde dit in duidelijke afspraken over de financiering van taken ten algemene nutte door overheid en sociale fondsen. Daarnaast benadrukte men een primaire gerichtheid op de markt. Inhoudelijk werd er verbreed naar arbeidsomstandigheden, waar mogelijk op het tweedelijns-niveau, met als belangrijkste reden de concurrentie met derden. Door de fusie met de CCOZ werd dit proces nog versneld en werden de activiteiten uitgebreid met onderzoek naar ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid, bedrijfsgezondheidszorg en kwaliteit van de arbeid. Toch bleef men trouw aan de oorspronkelijke tentoonstellingsopzet, door de expositie om te bouwen tot een praktijkcentrum, waar cursisten van een steeds hoger opleidingsniveau op actieve wijze kennis konden nemen van risico's van slechte arbeidsomstandigheden.

Arbidsomstandigheden en ziekteverzuim

Vanaf 1983 speelde de fasegewijze invoering van de Arbwet een centrale rol in de grotere aandacht voor arbeidsomstandigheden en ziekteverzuim. Hetzelfde gold voor de terugtrekkende rol van de overheid en de grote veranderingen in de sociale zekerheidswetgeving, die veel meer verantwoordelijkheid legden bij werkgevers en werknemers. Vanaf 1994 kwam daar, mede gestimuleerd door Europese wetgeving, de ontwikkeling van de arbodiensten bij.

Samen met het NIPG speelde men in op de nieuwste ontwikkelingen door het opzetten van de postacademische opleiding voor Arbeids- en Organisatiekunde voor arbodienstverlening in samenwerking met het SIOO. Vanaf het begin van de jaren negentig werd een nog krachtiger beweging naar meer marktgericht werken ingezet, waarbij met name het werken voor de top van de markt als streefdoel gezien werd. Het opleiden van

1931

No. 91

No. 94

No. 102

Veiligheidsmuseum 1922 - 1953

opleiders, het adviseren van management en deskundigen en het werken voor brancheorganisaties zijn hier duidelijke voorbeelden van.

Gezondheid

Bij het NIPG lag de nadruk in de eerste jaren op onderzoeksactiviteiten op het terrein van bacteriologie, virologie, serologie; gericht op de bestrijding van TBC, encefalitis en pokken. Ook werden er al in de jaren dertig cursussen gegeven voor artsen en werd er aan een Handboek op het dit gebied gewerkt. Pas later (1934) kwam er een psychotechnisch laboratorium voor arbeid, arbeidsomstandigheden en beroepskeuze.

Aan het begin van de jaren veertig kwamen er activiteiten rond statistiek en geestelijke gezondheid bij. Men beheerde vanaf 1946 een wekelijkse verzuimstatistiek. Vanaf 1949 werd het NIPG verantwoordelijk voor het Tijdschrift Mens en Onderneming, dat in de jaren tachtig verzelfstandigde waarbij het de nieuwe naam M&O kreeg. Het NIPG beschikte verder over een geluidskamer en een klimaatkamer, waar uitgebreid onderzoek werd gedaan onder andere naar de effecten van gevaarlijke stoffen en persoonlijke beschermingsmiddelen. In 1951 startte men met de eerste cursus "gezondheidszorg en preventiegeneeskunde". Dit was de voorloper van de opleidingen voor sociaal geneeskundigen, waaronder bedrijfsartsen.

Direct na de Tweede Wereldoorlog is er een sterke stimulans gegeven aan de thematiek van de geestelijke volksgezondheid. Daarbij waren er sterke invloeden van en contacten met het Tavistock Institute for Human Relations in Londen, de bakermat van de socio-techniek. Ondanks de perikelen in de jaren zestig tussen artsen, psychologen en sociaal-wetenschappers over de rol van

No. 107

1942

1943

No. 139

preventie was er sprake van veel belangrijke ontwikkelingen.

Concreet werd er gewerkt aan:

- onderzoek naar de omvang en achtergronden van het ziekteverzuim;
- onderzoek naar de energetische belasting van de werkende mens in het betreffende laboratorium;
- onderzoek naar lawaai in de industrie;
- onderzoek naar werkoverleg, werkstructurering, leiderschap en arbeidstevredenheid;
- onderzoek naar de geestelijke inspanning bij monotone, maar toch opmerkzaamheid vragende vormen van arbeid;
- de ontwikkeling van vragenlijsten op het gebied van mens en arbeid, o.a. de VOG (Vragenlijst Onderzoek Ervaren Gezondheid). Er werd zelfs een vragenlijst afgenomen onder 2 miljoen mensen;
- sensitivity-trainingen (praktijk en evaluatieonderzoek);
- onderzoek naar chronische ziekten en benodigde voorzieningen voor chronisch zieken en ouderen;
- er werden jaarlijks cursussen bedrijfsgeneeskunde gegeven.

Ergonomie

De ergonomie kreeg een impuls door overplaatsing van medewerkers van het laboratorium voor Ergonomische Psychologie (Amsterdam) naar het NIPG.

In de secties Experimentele Groepspsychologie en Menselijke Verhoudingen in Organisaties werd aandacht besteed aan machtsstructuren en beslissingsprocessen in grote organisaties. Er werden nieuwe trainingsmethoden ontwikkeld voor hogere leidinggevenden.

Vanaf de jaren tachtig verbreedde de vraagstelling zich naar stress, mechanische belasting, oorzaken van lang-

No. 541

No. 5501

ca.1955

No. 571

Veiligheidsinstituut 1953 - 1987

durige arbeidsongeschiktheid, toegankelijkheid tot het arbeidsproces (met name van chronisch zieken), arbeid en technologie, arbopraktijk en -beleid in ondernemingen en bedrijfsgezondheidszorg.

Uit het bovenstaande valt af te lezen, dat er ook hier, naast duidelijke verschillen sprake is van een naar elkaar toegroeien en soms zelfs overlappen van activiteiten. Dit scala van activiteiten is terug te vinden in de nieuwe organisatie NIA TNO BV (red: sinds 1999 TNO Arbeid).

No. 5605

1957

No. 6303

No. 5507

Veiligheidsinstituut 1953 - 1987

5. Medewerkers

Bij het Veiligheidsmuseum/instituut is in de (vroeg) jaarverslagen weinig terug te vinden over de opleiding en achtergrond van de medewerkers. Er kan evenwel met redelijke zekerheid worden aangenomen dat er veel werktuigkundigen en veiligheidsingenieurs bij betrokken waren, naast medewerkers bibliotheek en expositie. Met name na de fusie met de CCOZ in 1987 kwamen daar veel sociaal-wetenschappelijke onderzoekers bij en werd de samenstelling sterk multidisciplinair.

Bij het NIPG was het duidelijk, dat er een belangrijk accent bij de arts lag. Pas na de Tweede Wereldoorlog zijn daar sociale wetenschappers en wetenschappers van andere disciplines bij gekomen. Hierdoor is de vooraanstaande rol van de arts in de sector arbeid duidelijk naar de achtergrond verschoven. In de jaren zeventig kwamen daar ook ingenieurs met belangstelling voor ergonomie bij.

Met name het NIPG heeft sterke relaties met de universiteiten gehad. Dat uitte zich onder andere in gecombineerde posities (buitengewone en bijzondere leerstoelen). Relatief veel ex-medewerkers zijn hoogleraar geworden. Wat betreft de directie is, zoals kon worden verwacht, de eerste parttime directeur van het Veiligheidsmuseum een werktuigkundig ingenieur, terwijl de eerste directeur van het NIPG een medicus was. Beide organisaties kregen in de jaren tachtig een sociale wetenschapper als directeur. Sommige medewerkers van NIA TNO hebben zowel bij VI of CCOZ en/of NIA als bij het NIPG gewerkt.

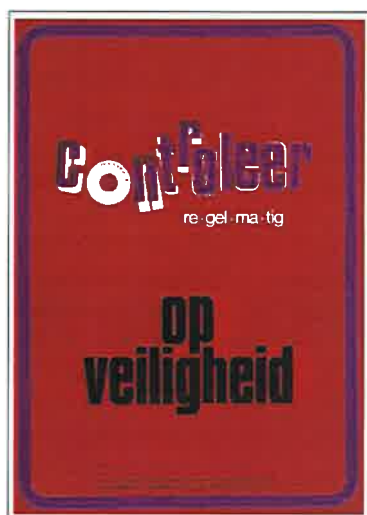
1966

1966

1970

1971

Veiligheidsinstituut 1953 - 1987

Het aantal medewerkers op en/of rond de kroonjaren gaf het volgende beeld:

Tabel 1: Aantal medewerkers rond kroonjaren.

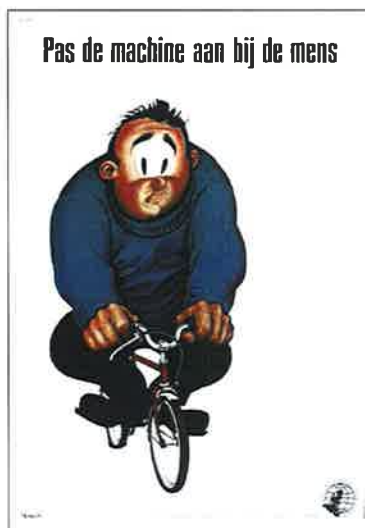
Data	Veiligheidsinstituut / NIA	NIPG / TNO PG
1891	??	—
1916	8	—
1931	—	6
1939	35	—
1951	—	14 *)
1966	76	—
1969	—	44 *)
1986	87	33 *)
1996	150	55 *)

* alleen deskundigen van de betreffende onderafdeling/divisie

Gestart vanuit verschillende disciplinaire achtergronden is er duidelijk sprake van convergentie. Er blijft een breed spectrum aan deskundigen.

1973

1981

1987

1989

Veiligheidsinstituut 1953 - 1987

6. Financiering

De aanloopfinanciering van beide instituten was problematisch. Bij het Veiligheidsmuseum speelde vanaf 1914 de overheid een belangrijke rol, een rol die later door het Prophylaxefonds aangevuld werd en na een tussenfase met de Rijks Verzekerings Bank in 1958 overgenomen werd door de Sociale Verzekerings Bank en nog weer later door de overheid en de sociale fondsen. Een unieke bron van inkomsten vormden de donateurs, die vanaf de oprichting een rol gespeeld hebben. Slechts gedurende een korte periode was deze bijdrage op de totale exploitatie echter essentieel, wel waren er tot in de tachtig jaren donateurs.

Vanaf de jaren 50 hebben eigen inkomsten uit de markt een rol gespeeld. Na de fusie in 1987 met de stichting CCOZ werden de eigen inkomsten snel groter dan het ieder jaar weer opnieuw vast te stellen aandeel van (arbeids)ongeschiktheidsfondsen en overheid. Dit leidde naast de veranderde opvatting van de overheid over haar bestuurlijke betrokkenheid tevens tot een andere bestuurssamenstelling namelijk. een Raad van Toezicht op persoonlijke titel. De doelsubsidie van het (toenmalige) Landelijk Instituut Sociale Verzekeringen (LISV) wordt vanaf 1998 stopgezet; die van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid wordt vanaf 1999 gedeeltelijk afgebouwd.

Voor het NIPG heeft na een moeilijke aanloopperiode, waarbij o.a. bijdragen van levensverzekeringsmaatschappijen een (bescheiden) rol speelden, vanaf 1939 het Prophylaxefonds, gefinancierd door Raden van Arbeid en bedrijfsverenigingen, een belangrijke rol gespeeld. Hierdoor ontstond er een groter accent op arbeid.

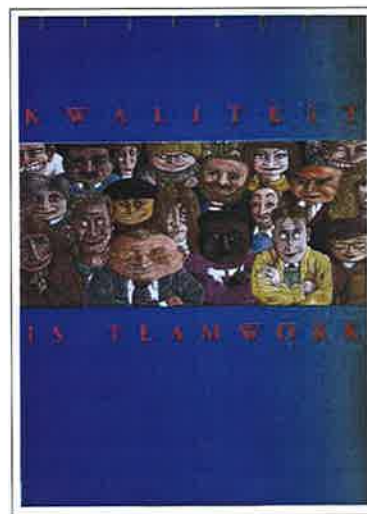
1990

1992

1994

1996

NIA 1987 - 1996

In 1951 werd de subsidiëring overgenomen door het Praeventiefonds, gefinancierd uit de ziekenfondsen. In 1966 werd de financiering door TNO geregeld, dat al vanaf 1960 bestuurlijk verantwoordelijk was. De structureel vastgelegde basis- en doelfinanciering van de Ministeries van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen, Volksgezondheid, Welzijn en Sport, en Sociale Zaken en Werkgelegenheid hebben in de jaren daarna steeds een belangrijke voedingsbodem gevormd voor meer verken- nend onderzoek en kennisontwikkeling. Wel is het zo, dat er in de laatste jaren een sterke ontwikkeling is om deze gelden projectmatig, met steeds grotere invloed van de financiers te gaan invullen. De na 1966 nog overgebleven subsidie van het Praeventiefonds staat vanaf 1999 ter discussie.

De financieringsbronnen gaven vanaf het ontstaan van beide organisaties een wisselend beeld. Het NIPG bereikte vanaf de zestiger jaren stabiliteit doordat het deel ging uitmaken van TNO. Ondanks de vaak niet rooskleurige situatie hebben beide organisaties vanaf hun ontstaan een forse groei doorgemaakt.

NIA TNO B.V. 1997 No. 13, 14, 15

7. Nabeschouwing

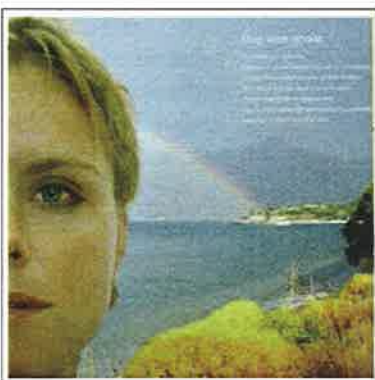
Terugblikkend lijken er al vele aanknopingspunten in de historie van beide organisaties te liggen, die het samengaan per 1 januari 1997 aannemelijk maakten. Hieronder plaatsen we een aantal kanttekeningen.

Korte- en langetermijnorientatie

Beide organisaties komen voort uit bezorgdheid, van werkgevers respectievelijk van artsen, over de gezondheid van (delen) van de bevolking. Het is derhalve niet verwonderlijk dat men elkaar in het veld zou tegenkomen. Daarbij is gebleken dat het verschil in grondleggers en hun doelstellingen zeer lang doorgewerkt heeft in de activiteiten en klantengroepen van beide instituten. Er dient dan met name gedacht te worden aan de grotere oriëntatie van het Veiligheidsinstituut (VI) en het Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden (NIA) op informatie, opleiding en advisering aan het bedrijfsleven en over het algemeen een meer praktische, korte termijn oriëntatie. Het Nederlands Instituut voor Praeventieve Geneeskunde (NIPG) richtte zich meer op lange termijn onderzoek met een aanvankelijk sterke sociaal medische oriëntatie. De achtergrond van de medewerkers van beide organisaties, namelijk meer technisch/veiligheidskundig bij het VI/NIA en sociaal-medisch bij het NIPG, sloot daar aanvankelijk nauw op aan, al werd deze in de loop van de jaren zestig, met name door verbreding naar sociale wetenschappers, meer overlappend.

Bestuurswisselingen

Indien we nader ingaan op de bestuurlijke samenstelling valt op dat beide instituten veel bestuurswisselingen hebben meegemaakt. Deze waren, zoals te verwachten

altijd gerelateerd aan de belangrijkste financiers, die vervolgens hun stempel drukten op het instituut. Een voorbeeld hiervan is dat de financiering door het Prophylaxefonds, dat gefinancierd werd door bedrijfsverenigingen en Raden van Arbeid, veel nadrukkelijker het thema arbeid bevorderde dan haar opvolger het Preventiefonds, gefinancierd door de Ziekenfondsraad. Opvallend is dat de sociale partners tezamen eerder hun entree deden bij het NIPG (1939), dan bij het VI (1965). Men had toch kunnen verwachten dat een organisatie die expliciet de veiligheid van werknemers in haar vaandel voert door beide sociale partners wordt aangestuurd. Vermeldenswaard is verder de bestuurlijke relatie tussen beide organisaties bij het ontstaan van het NIPG. Concreet werd een bestuurslid van het Veiligheidsmuseum voorzitter van het bestuur van het NIPG. Ook dient genoemd te worden, dat een van de voorlopers van het NIA, de Stichting CCOZ is ontstaan doordat het NIPG de uitvoering van (registratie)taken had afgestoten.

Financieringsbronnen

Naast, maar gedeeltelijk ook bepaald door de bestuurlijke verschillen, zijn er belangrijke verschillen in financieringsbronnen. We zullen daarbij met name aandacht besteden aan de situatie vanaf de jaren zestig.

Zo kreeg het NIPG met zijn overgang in 1966 naar TNO een structureel vaste overheidsfinanciering, terwijl het VI en later het NIA jaar na jaar de subsidiegelden moesten binnenhalen. Dit laatste leidde er onder meer toe, dat het NIA al in een vroeg(er) stadium deze gelden op projectbasis moest gaan invullen. Vanwege de grote onzekerheid over deze financiering werd al snel gewerkt aan uitbreiding in de markt, hetgeen er toe leidde dat het op zich gelijkblijvende subsidiedeel zakte van 45% in 1987 naar 25% in 1995.

Een unieke bron van inkomsten bij het VI vormden de donateurs. Hoewel zij slechts in een beperkte periode substantieel hebben bijgedragen, was er ongetwijfeld een belangrijk relationeel aspect.

Voorlichting en opleiding

Inhoudelijk gezien waren de verschillen aanvankelijk zeer groot.

Bij het VI was de aandacht altijd sterk gericht op voorlichting (bibliotheek en brede publicaties) en opleidingen vooral op het terrein van veiligheid. Door de fusie met CCOZ kwam daar ook sociaal-wetenschappelijk onderzoek bij, met name onderzoek en registratie van ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid, bedrijfsgezondheidszorg en kwaliteit van de arbeid. De doelstellingen verbreedden zich zo tot veiligheid, gezondheid en welzijn. De expositie werd omgebouwd tot een actieve vorm van leren in het praktijkcentrum.

Op veel onderwerpen was er duidelijk sprake van een hoger in de markt gaan opereren.

Onderzoek

Bij het NIPG heeft onderzoek altijd voorop gestaan met daarnaast grote aandacht voor de (bedrijfs)artsen-opleiding. Daarbij is er inhoudelijk gezien altijd veel aandacht geweest voor ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid. Wel is het duidelijk dat ook andere onderwerpen al vroeg hoog in het vaandel stonden, zoals vragenlijstontwikkeling, maar er was ook aandacht voor de socio-techniek en sensitivity-trainingen. Net zoals VI/NIA was er ook bij het NIPG sprake van een verbreding van het onderwerp richting veiligheid, gezondheid en welzijn en ging de markt, zij het vooral van branche-organisaties, een steeds belangrijker rol spelen.

TNO Arbeid i.s.m. Samson 2000
vier series van vier affiches: samenwerken, RSI, BHV, elektriciteit

Derhalve was het niet verwonderlijk dat beide organisaties elkaar steeds meer tegenkwamen als partner en/of concurrent met als uiteindelijk resultaat de fusie.

De belangrijkste overige overwegingen daarbij waren:

- een goede partner;
- absolute marktleider;
- efficiency voordelen;
- één (inter)nationaal aanspreekpunt;
- grotere investeringen.

Wel werd ook onderkend, dat een fusie nadelen heeft zoals:

- tijd en geld;
- overbodigheid bepaalde (staf)medewerkers;
- cultuurverschillen.

Van arbo naar arbeid

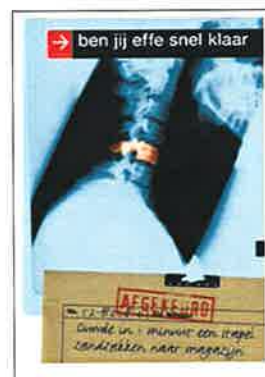
Na een eerste gezamenlijke ontmoeting bleek echter dat deze cultuurverschillen niet erg groot waren.

Door het ontstaan van NIA TNO (red: per 1999 TNO Arbeid) is uiteindelijk in Nederland één krachtige organisatie tot stand gebracht. De nadruk verschuift daarbij van arbeidsomstandigheden naar arbeid inclusief arbeidsomstandigheden, organisatie en technologie. Voor een deel komen daarmee oudere thema's terug. Daarnaast speelt de sociale zekerheid met een sterk accent op reïntegratie een steeds grotere rol, evenals arbeidsverhoudingen en arbeidsmarkt. Het dienstenpakket is in feite nog breder als de intensieve samenwerking met andere TNO instituten daarbij worden inbegrepen. Voorbeelden daarvan zijn chronische ziekten (TNO PG), systeemergonomie (TNO TM), arbeidstoxicologie (TNO Voeding), luchthuishouding (TNO Bouw),

geluid en trillingen (TNO TPD), productontwerp (TNO Industrie), veiligheid en milieu (TNO MEP).

Wat betreft het niveau van interventie is er sprake van een sterker wordende ontwikkeling naar de top van de markt. Dit laatste neemt niet weg dat een aantal taken slechts publiekelijk gefinancierd kan worden, zij het spijtig genoeg in sterk afnemende mate vooral van de zijde van de sociale zekerheid. Er wordt met spanning uitgezien naar het overheidsstandpunt over de nationale infrastructuur op dit gebied, want hoewel er grote overeenstemming is over betaling door de markt, is er een aantal taken die slechts met behulp van een publieke financiering adequaat kan worden uitgevoerd.

TNO Arbeid i.s.m. Samson 2001 No. 04, 05, 06

8. Addendum

Al vrij snel na het ontstaan (in 1997) heeft NIA TNO B.V. haar zelfstandige positie in 1999 ingeruild en is integraal onderdeel geworden van de TNO organisatie. TNO, die aanvankelijk voor 50% participeerde in de onderneming NIA TNO B.V. heeft namelijk in de loop van 1998 alle aandelen in eigendom verkregen. Daarmee was de reden vervallen om de aparte status voor NIA TNO B.V. te continueren. Daar kwam bij dat de positionering als Besloten Vennootschap tot misverstanden leidde bij de nationale en internationale overheden en bij sommige klantorganisaties. TNO besloot dan ook tot de oprichting van een nieuw instituut: TNO Arbeid. In dit nieuwe instituut werden alle activiteiten van NIA TNO B.V. per 1 januari 1999 ondergebracht en voorgezet. Medio 1998 werd ook een nieuw pand in Hoofddorp betrokken.

Mensen

De overgang naar TNO Arbeid heeft voor de medewerkers, de klanten en de financiering geen merkbare gevolgen gehad. Wel hebben zich de afgelopen jaren veranderingen voorgedaan in het dienstenpakket. TNO Arbeid heeft zich ontwikkeld tot een dienstverlenende organisatie die kennis ontwikkelt en toepast, gericht op complexe arbeidsvraagstukken. Bijdragen aan 'een optimale inzet van mensen' is hierbij het uitgangspunt. TNO Arbeid ambieert op dit gebied de belangrijkste speler in Nederland te zijn en ook voor het buitenland het belangrijkste aanspreekpunt te zijn in de Nederlandse kennisinfrastructuur.

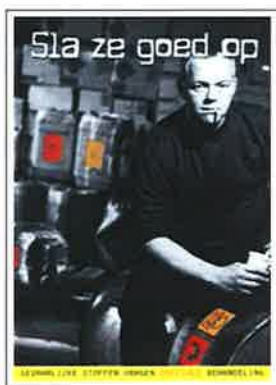
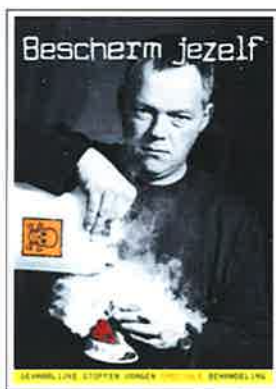

TNO Arbeid i.s.m. Samson 2001 No. 07, 08, 09

Kennis

In de afgelopen periode is een aantal strategische doelen gerealiseerd. Bij het merendeel van de producten/diensten is sprake van een hogere toegevoegde waarde en producten/diensten met een lagere toegevoegde waarde zijn afgebouwd of overgedragen aan andere organisaties. Verder zijn er activiteiten beëindigd omdat deze niet tot de kerntaken van TNO behoren. Zo zijn alle arboberoepsopleidingen (de opleiding voor bedrijfs- en verzekeringsartsen, de opleiding voor hogere veiligheidskundigen, de opleiding voor middelbare veiligheidskundigen, de opleidingen voor arbocoördinatoren en KAM-coördinatoren) inmiddels verkocht of overgedragen aan andere organisaties. Ook zijn de activiteiten als zelfstandige uitgeverij beëindigd en zijn er contacten voor samenwerking afgesloten met enkele uitgevers. Bij een groot aantal producten/diensten heeft een verbreding plaatsgevonden van arbeidsomstandigheden naar arbeidsvraagstukken. Voorbeelden hiervan zijn van ziekteverzuim naar human resource management en sociale zekerheid, en van stressrisico's naar werkorganisatie.

De centrale rol die TNO Arbeid thans speelt in de arbokennisinfrastructuur wordt door de nationale en internationale overheid en door internationale zusterorganisaties algemeen erkend. Dit is te danken aan een geslaagde herpositionering.

TNO Arbeid i.s.m. Samson 2001 No. 10, 11, 12

9. Literatuur

NIPG

Jaarverslagen (N)IPG 1931, 1938/1939, 1949, 1957/'58/'59, 1979, 1989, Leiden.

Doeleman, F. Mens en onderneming. Maart 1969: Veertig jaar Nederlands Instituut voor Praeventieve Geneeskunde 1929-1969, Leiden.

NIPG 1929-1989: Symposiumverslag. Prioriteiten in Preventie & Zestig jaar NIPG: de lange weg van praeventieve geneeskunde naar preventieve gezondheidszorg.

Veiligheidsmuseum/-Instituut / NIA

Verslagen Veiligheidsmuseum 1891/'92, 1916, Amsterdam.

De Veiligheid, 18e jaargang, 1941, Amsterdam.

Jaarverslagen Veiligheidsinstituut 1966, 1988, Amsterdam.

Jaarverslag NIA 1987, Amsterdam.

De Stichting het Veiligheidsmuseum 1893-1913, 1914-1924, Amsterdam.

Spaan, E. Diorama 75 jaar VI. In: De Veiligheid, jaargang 42, December 1966, Amsterdam.

